

НАДА МИХЕЛЧИЧ

ЕДНА ГИМНАЗИСТКА РАЗКАЗВА

Култура

*This project has been funded with support from the
European Commission.*

*This publication [communication] reflects the views only
of the author, and the Commission cannot be held
responsible for any use which may be made
of the information contained therein.*

*Този проект е финансиран с подкрепата на
Европейската комисия.*

*Тази публикация [съобщение] отразява само личните
виждания на нейния автор и от Комисията не може
да бъде търсена отговорност за използването
на съдържащата се в нея информация.*

НАДА МИХЕЛЧИЧ

Една гимназистка
разказва

Превела от хърватски:
Ася Тихинова-Йованович

„ЕМАС“

Nada Mihelčić

BILJEŠKE JEDNE GIMNAZIЈALKE

Copyright © Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb 2015

Нада Михелчич

ЕДНА ГИМНАЗИСТКА РАЗКАЗВА

Превела от хърватски: *Ася Тихинова-Йованович*

Дизайн на корицата: *Златина Зарева*

© ИК „ЕМАС“ 2020

Всички права запазени!

*С благодарност към
медицинския персонал на клиника Йордановац,
особено към хирурга Динко Станчич-Рокотов,
който със своите знания, умения и грижи ми дари
този ден и всички бъдещи дни от живота ми.*

Нага Михелчич

1

Мъчех се да заспя. Бях гладна, в стаята ми цареше полярен студ, а и кучето още не се беше върнало. Най-много ме тревожеше родителската среща в сряда. Знаех, че остават още пет дни, но както винаги се тормозех предварително. Затуй и нервите ми бяха като на скапана трийсетгодишна дама. През целия си калпав живот не спирам да се мятam от проблем на проблем. Фактът, че през декември навършвам шестнайсет, е достатъчно красноречив. Покойните ми родители се постараха нещата да станат още по-лоши. Не, не защото миналата година загинаха в катастрофа. Не, не затова. Проблемите са започнали още с раждането ми. Тогава Лука бил на пет години, а нашите яко желаели момиченце. Сдобили се с мен и автоматически съм станала златото на татко, слънцето на мама и жертвата на Лука. А той, още щом тръгнал на училище, разбрал, че на мене ми е готино, ама на него – не. В трети клас най-сериозно обяви стачка и бележките му за срока едва не разведоха родителите ни. Мама прие двойките и тройките като личен удар от страна на учителката на Лука. Татко каза, че му е писнало от истерии. Това беше грешка. Голяма грешка. Мама почти престана да говори с него. Отведе Лука на лекар за психари, да го наблюдават. Частен доктор. Най-скъпият. Баща ми побесня и рече, че ней-

ното място е там. И тя съвсем престана да говори с него. Психологът повика и татко. Мен никои не ме повика, тези дни изобщо не ме забелязваха и с хленченето си аз давах солиден принос към всеобщата лудост.

Баща ми прекара зимните празници, подреждайки стаята на Лука. Накрая тя заприлича на кабинет на министър на образованието. Това, както татко рече, трябвало да стимулира Лука. Така и стана. Стимулираше го да бяга в моята стая и да си играе с играчките, които дотогава презираше. Когато трябваше да учи, вкарваше ме стаята си и влизаше в ролята на учителка. На безмилостна учителка. И така, бях почти на четири години, когато започнах интензивно да посещавам интензивен курс по ограмотяване при „учителката“ Лука. Правех безуспешни опити за бунт, прилагайки изпитаното оръжие – *щетеобадянамаминататко*. Без резултат. Не действаше. Поглеждаше ме на кръв и просъскваше, че ако мама научи за нашето училище, моята Принцеса ще падне съвсем случайно от ръцете му и ще стане на пух и прах. Принцесата беше порцеланово гърненце с нарисувано на него красиво момиченце, което бере цветя. Гърненцето започваше да свири, щом някой го вземеше от масата. Момиченцето приличаше на малка принцеса, затова за мен гърненцето беше не само най-голямото ми съкровище, но и най-скъпоценното нещо, което семейството ни притежаваше.

Не знам дали трябва да споменавам, че тогава Хърватия още беше част от гържавата Югославия. Затова и Лука, както всички деца в училище, трябваше да учи и кирилица. Без канка егоизъм той пренасяше това

знание и на мен. Мама и татко си нямаха представа за участието му в моето образование. Воюваха по въпроса дали да тръгна на училище, преди да навърша шест години, или да ме оставят да си поиграя още една година и чак тогава да ме запишат. Решиха все пак да ме оставят да си поиграя, но Лука така и не се отказа да ме обучава. Аз вече не се съпротивлявах, напротив, едва чаках да си дойде от училище, за да видя какво имаме за домашно. В деня, преди да тръгна на истинско училище, Лука ми даде подробни наставления как да се държа там. Описа ми учителките като чудовища – изискват от тебе знания, но искрено се наслаждават, когато не знаеш. Рече ми да седна някъде назад и за нищо на света да не вдигам ръка. Учителката така или иначе ще ме изпитва, няма да ми се размине и без да се бутам. И понеже не вдигам ръка, ще се надява, че хабер си нямам. Но щом ме попита, трябва да отговоря точно и много обстойно. Това е най-добрият лек против учителите – разочаровам ли ги така няколко пъти, окончателно ще ме оставят на мира.

Послушах го. Учителката не беше лоша, но на мен ми беше скучно. Ужасно скучно. Така например, тази сутрин в нашето тайно училище Лука ми даде следната задача: крепостта на врага има формата на правоъгълник с дължина на страните *a* и *b* толкова и толкова, колко килограма експлозив трябва да се поставят, ако на всеки няколко метра поставим толкова и толкова?! Когато успешно завърших всичко, Лука хвърли несесера с моливите си към тавана, изкрещя възторжено *буууум* и това ми подсказа, че вражеската крепост е отлетяла във въздуха.

Обаче следобед, в истинското училище, учителката се приближи към мен. Искаше да знае колко моркова са останали на едно зайче, ако е имало два, а е изяло един.

– Един! – отговорих, следвайки наставленията на Лука, но се паникьосах при мисълта как да отговоря обстойно на въпроса.

Но тя вече вървеше към дъската, повтаряйки *Браво!*, сякаш очакваше ръкопляскания от целия клас. Помислих си – *горката, не е с всичкия си!*

Беше ми повече от скучно и изобщо не ми се ходеше в това училище. Родителите ми, влудени от ежедневиите ми създи и протести, всячески се опитваха да ме убедят в предимствата и необходимостта от моето едва започнало образование.

– Ще се научиш да пишеш буквите! – обясняваше ми мама.

– Знам да ги пиша!

– После красиво ще ги подреждаш в гумички и ще можеш да пишеш писма – добави татко.

– Знам да пиша гуми и никому няма да пиша писма – хленчех аз.

Татко взе лист и молив.

– Напиши нещо! – рече.

– Какво да напиша?

– Каквото искаш.

– Мога ли да напиша, че мразя проклетото училище?

– Можеш.

– Как искате да го напиша? – попитах аз.- С печатни или ръкописни букви, на латиница или кирилица?

– На кирилица! – извикаха в един глас, гледайки ме в недоумение.

И после ме караха да пиша гуми, каквито не бях упражнявала, като бифуркация, интранзитивен, епифаф и други такива. След това преминаха към числата, а Лука поиска чаша мляко.

– Вземи си сам ! – каза мама, без да вдига поглед от листа, на който пишех.

Той, разбира се, с удоволствие си взе сам от игуотското мляко. Не е нужно да казвам в коя съдинка го беше сипал, кретенът отвратителен! Докато родителите ми с огромно въодушевление ме изпитваха по таблицата за умножение, онзи глупак буташе Принцесата към ръба на масата.

– Как си могла да научиш всичко това? – чудеше се баща ми.

Гърненцето се бореше за равновесие.

– Не знам – тежко дишах аз, опитвайки се да върна с поглед гърненцето обратно. – Гледах отстрани как Лука пише домашните си...

– О, не мога дори да си представя, че Лука те е учил – смееше се наивният ми баща. – И два чифта воллове не могат да го отведат до учебника, ако не става дума за главата му.

– Чиста истина! – смееше се и мама, добавяйки обичайната капчица отрова. – Не знам на кого се е метнал, в моето семейство всички са жадни за знания...

– И ще си умрете, без да си утолите жаждата! – отсече татко и забърза за някъде.

Няма смисъл да навлизам в подробности за всичко, което се случи после. Родителите ми се съветваха с учителката, с психоложката и с кого ли още не. Те пишеха молби, аз – тестове. Всичко завърши през вто-

рия срок, записаха ме в трети клас. Това беше нещо като компромис – хем да не изпреварвам много връстниците си, хем да бъдат задоволени и моите нужди. Моите – глупости! С най-голямо удоволствие бих заменила часовете в училище с игрището или зоологическата градина. Това са моите нужди, а онези другите – те са за майка ми, която се грееше на новооткритото слънце – онова, дете блести само за майките на надарените деца. Почти забравяше за Лука, а над мен кръжеше като орлица. Започнах да се крия в стаята на брат си и все си мисля, че прекомерните гози майчино внимание окончателно ме сблизиха с него.

Лука бе невероятен. Беше и си остана по-интелигентен от мен. В училище не забелязваха това просто защото винаги е бил разумен и задълбочен. Задълбочеността при децата е рядко качество, което възрастните оценяват само ако децата им са задълбочени в това, което те желаят. А Лука беше много последователен в своята задълбоченост. В училище просто не можели да го накарат да решава задачи като тази: в един клас имало 28 ученика. Те получили 196 ябълки и справедливо ги поделили помежду си. Колко ябълки изля всеки ученик?

Лука заявил че не може точно да пресметне, защото няма достатъчно данни. Какви данни? Ами дали всички ябълки са еднакви по големина, защото ако някои са по-едри, а други по-дребни, значи или са несправедливо разпределени между учениците, или те не са получили еднакъв брой. Освен това кой знае дали наистина са ги изяли, или са ги дали на някой друг след часовете.

Когато учителката се уморила да твърди, че ябълките били еднакви и децата ги изяли веднага, Лука пожелал да разбере в кой клас са били учениците. Учителката се борила с настъпващата мигрена и с горещото желание да изпрати Лука вкъщи и там майка му да се оправя с него. И затова прибягнала към сарказъм.

– Не е важно в кой клас са били! Но ако за теб това не е достатъчно прецизно, знай, че това е бил втори А клас, училището се е казвало *Алберт Айнщайн*, бил е слънчев есенен ден, следобедна смяна, ябълките – еднакво големи и червени – били поделени в 16 часа и 10 минути и изядени до 16 часа и 30 минути. Тези данни достатъчни ли са ти? – смеела се учителката, навеждайки лице към него, докато тълпа бъдещи подлизурковци изпълнявала групово упражнение на одобрителен смях.

Лука не обръщал внимание на иронията. Казал, че едва сега вижда колко глупава е задачата, и седнал на мястото си, без да обръща повече внимание на учителката. Тогава тя обявила, че му пише двойка в дневника, за да му покаже какво мисли за знанията и поведението му. Лука си грабнал чантата и си отишъл у дома, за да покаже какво мисли той за нейната двойка. Тя, от своя страна, извикала родителите ни да им покаже какво мисли за неговото тръгване.

Мама и татко забели на срещата Лука. Учителката довела психоложката. Последвала реконструкция на събитията, психоложката си водила бележки.

Тогава Лука казал, че онази задача е измислена от идиот, който хабер си няма от деца. Учителката се взирала в мама, без да трепне. С глас, от който по прозорците полепнал скреж, заявила, че именно тя е

измислила задачата. Мама настояла Лука веднага да се извини. Лука настоял татко веднага да каже – дали е възможно деца от втори клас, на седем-осем години, следобед, тоест, веднага след като са обядвали, всяко, ама баш всяко от 28-те да изяде за 20 минути по седем големи ябълки?!

Татко не се съобразил с педагогическия компонент на разговора и следвайки здравия разум, възкликнал:

– Дума да не става!

Учителката с насълзени очи се питала защо изобщо се труди. Мама гърмяла като автомат предупреждения в ухото на татко, а психоложката записвала всичко. Лука бил доволен от ставащото и гледал учителката с погледа *видя ли сега!*

Подобни неща се случваха поне веднъж месечно. В този цирк никой от възрастните не се бе досетил за това как Лука е пресметнал наум, че всяко дете е изяло по 7 ябълки, и това му се сторило твърде много. Той спореше и с учителките в горните класове. И не само по математика. Лука спореше за всичко с всички.

Но Лука не беше моят проблем. Измъчваше ме скокът направо в трети клас. Не заради ученето, отдавна бях овладяла материала заедно с Лука. Проблемът бяха децата, между тях аз бях истинско джудже. Няма как да се скрие, че носиш маратонки 28-и номер и си с една глава по-ниска от останалите. Не се ядосвах много за тези подробности. Само понякога! Попитах Лука за това с краката, а той ми каза, че много скоро ще нося такъв номер маратонки, че само момчетата от отбора ще носят по-голям от моя. Струва ли си тогава да се ядосвам?

Когато беше в седми клас, Лука започна да рисува кораби. Просто така, изведнъж! И море. В началото го правеше само в училище, в часовете по рисуване. Например, каже им учителката сами да изберат какво ще рисуват и Лука рисува кораб. Рисувайте това, за което мечтаете, Лука рисува кораб. Нарисувайте ваза с цветя, казва учителката, той рисува кораб. А къде ти е вазата? Върте. Нарисувайте карнавал. Той рисува кораб. А къде ти е карнавалът? В Рио се Жанейро, тъкмо е тръгнал натам с кораба. Ето, Рио е мъничката точка на сушата в далечината. После им казва да нарисуват свободата. Лука веднага изцежда половин туба синя темперна боя направо върху хартията. Остава в средата малко празно място, за да нарисува кораб, след като измие четката от синята боя. С бялото докарва част от кораба и минава със синьо през горната половина, за да извлече нещо като небе, долу с бели щрихи пресъздава бушувачото море. И това е всичко.

След като я подгледил с корабите си, учителката от своя страна решила да го поизмъчи. Взела картината, закачила я на дъската и с висок глас каза:

– Сега Лука ще ви обясни своята картина, своята визия за свободата.

Представа си нямала в какво се впуска.

– Мисля, че картината говори сама за себе си – започнал сладкодумният ми брат. – Това е безкраят на морето, чиито дълбини докосват небесния лазур, над който е безбрежната Вселена. Нека назовем това вертикала. Както виждате – няма суша. Така съм представил безкрая на хоризонталата. Нерядко понятия-

та се свързват с цветовете, така дяволът е черен, а любовта – червена. Аз мисля, че свободата е синя и безкрайна – завършил Лука и тръгнал към чина си.

– Нима свободата нямаше да бъде по-синя и безкрайна без този кораб?

– Та това не е истински кораб! Това може да бъде всичко. Това е субект. Няма ли субект, няма и свобода...

Той говорил това на нея, не на класа, гледал я учтиво, внасяйки в думите си леко поучителен тон, който я нервирал.

– ... Този кораб можете да бъдете или вие, или кит, или птица. Той е само символ на субекта. Знаете какво е символ, нали?

Тя не отговорила веднага. Изучавала го, питала се дали е чула едно наистина зряло мнение на интелигентен, рано съзрял младеж, или малкият само си измисля някакви *ad hoc* обяснения.

– Да, Лука, знам какво е символ. Можеш да седнеш на мястото си.

Следващия път се загледала в натрупания по загаребските покриви сняг и им поставила задача да нарисуват зимата. Всички, естествено, се впуснали да гузайнират снежни човечи и да пресъздават познатите зимни радости. Лука нарисувал ледоразбивач с метален клюн на носа и всичко нужно за един ледоразбивач. А наоколо – плаващи ледени блокове.

Нямало какво да му каже – искала е зима, а на тази картина веднага се виждало, че е -40°C.

Нервите на нещастницата не издържали. Оплакала се от него на класната. Тя не знаела какво да ѝ отговори и телефонирала у дома. Обадила се мама.

Слушала и от време на време проговаряла. *Нима?!
Не, не знаех!*

Щом завършила разговора, мама бързо се запътила към фотьойла, на който седял невинният татко и се наслаждавал на предаваната на живо баскетболна среща. Застанала нарочно пред екрана. Не казала нищо, само го закрила с тялото си, дишайки шумно и бързо, като че поема последни глътки въздух. Гледала осъдително татко, сякаш е счупил ваза.

– Знаеш ли какво прави сега?

– Кой? – наивно попитал татко.

– Синът *ти*.

– Какво прави синът *ни*? – заинтересувал се той.

Тя отново замълчала, остротата на погледа ѝ нараснала с няколко градуса.

– Рисува кораби!

По неизвестни причини била толкова стъписана от информацията, та човек би помислил, че са ѝ съобщили как Лука пече шрудел от канабис в училищната кухня.

– И какво лошо има в корабите? – заядливо попитал татко.

Тук трябва само да добавя, че Лука и аз принадлежим на непобедимата комбинация от градски и морски човек, по-точно – мама беше оттук, от Загреб, а татко – от Макарска¹. Пристигнал в Загреб да следва архитектура и се влюбил в мама. Обичаше страстно и архитектурата, и мама, до последния си миг, макар любовта към мама да изобилстваше с амплитуди.

¹ Град на хърватското агриатическо крайбрежие. – Бел. пр.

Мисля, че точно в този момент не я бе обичал кой знае колко. Настоял веднага да разговаря с Лука за корабите. Върнал се след миг от стаята му и продължил да гледа мача.

– Какво каза?

– Каза, че корабите му харесват.

– И това е всичко?

– Да.

– Чудесно! А утре аз пак ще се червя в училището...

– Аз ще отида утре в това училище!

На следващия ден той ѝ поднесе информация за всичко, което им бил казал. Никой няма право да пъха гецата в своите ментални калъпи. Никой! Малкият ще рисува кораби, колкото си иска, а комуто пречи, че рисува кораби, а не трамваи, ще си има работа с него!

Беше ясно, че баща ми е чувствителен до ента степен, когато става дума за кораби и море. И за да докаже, че мисли сериозно, идвайки към къщи, бе купил на Лука всички макети на кораби, които бе успял да намери в центъра. Плюс дебел блок за рисуване Be1. Плюс пълен джоб сини темперни бои, от големите. На мен ми беше купил хербарий и много хубав албум за спомени.

Когато мама видя какво е донесъл на Лука, пое дълбоко въздух, подготвяйки се за свада до небето, но след миг се отказа. Предпочете обичайната тиха намеса. От време на време татко се опитваше да я заговори, но накрая и той се отказа. Разминаваха се мълчаливо из къщи, впили поглед в пода, като монаси-траписти.

Тогава си мислех, че всичко е заради Лука, но сега

знам, че нещата са били по-сложни. Лука е бил само повод за вечната война между градовете.

При първата оказала ми се възможност, отнесох албума за спомени в стаята на Лука и го помолих да ми напише и да ми нарисува нещо.

– Добре.

– Само, моля те, недей да ми рисуваш кораб. Мама ще побеснее.

– Добре.

– Лука, мооооля тее, кажи ми защо рисуваш само кораби.

Престори се, че не чува. Покрай всички макети, които татко му беше купил, той правеше някаква лодка по свой чертеж. Това беше една почти готова, хубава, малка лодка, в момента Лука мажеше с лепило бъдещия ключ за греблото и се приготвяше да го сложи на предвиденото място. По цялата маса се сушаха боядисани в бяло ребра за пода на лодката, върху които той изпробваше боята, преди да я нанесе.

– Подгръж това тук!

– Ще го подгръжа, ама ти ми кажи защо правиш всички тези кораби.

Поколеба се за миг.

– Закълни се, че няма да кажеш на мама.

Застанах в поза „мирно“, вдигнах високо лявата си ръка, притиснах дланта на дясната до сърцето си като американците, когато слушат химна и пошепнах:

– *Богда меубиеако някога кажана мама!*

– Виждаш, че постоянно викат мама в училище, нали?

– Аха.

– И мен, както знаеш, постоянно ме наказва. Момчетата в парка сигурно мислят, че съм се преселил някъде. Повикат ли я в училище, веднага следва наказание. Така ще бъде и в осми клас, и в гимназията. Освен – тук той хитро ме погледна – ако училището е далеч оттук. Поразпитах тук-там, за да разбера какви училища няма в Загреб. Знаеш ли какви?

Малка и необразована, каквато бях, хабер си нямах какви училища има в Загреб, а камо ли – какви няма.

– Морско училище! – възторжено произнесе той. – Морското училище е в Бакар.

– А какво е това вбакар?

– Глупачка! – Стана и ми показа на картата къде се намира Загреб, а къде Бакар, и ми обясни, че мама няма да пътува дотам за всяка греболия. От друга страна, Бакар е достатъчно близо и той може да си идва за празниците у дома. Дори и за уикендите.

– А там рисуват ли кораби?

– Може би, не знам. Знам само, че се учи всичко за корабите. Нещо като автошкола за огромни кораби. После плаваш на тези кораби до Америка, плащат ти хиляди долари, само за да бъдеш там. Гениално училище!

– И кога ще отидеш в това училище?

– След осми клас.

– И защо тогава си седнал отсега да рисуваши кораби?

– Мислиш ли, че мама би ме пунала, ако ѝ кажа това два дни по-рано? Трябва да я подготвя, глупаче.

Този разговор повече не ме интересуваше. Хич не ми пукаше за оня глупав Бакар! Всички у дома знаеха, че като порасна, ще работя в сладкарница и в зоологи-